

A pair of red leather shoes is positioned at the top of the frame, resting on a cobblestone path. A puddle of water is in the center, reflecting the shoes and the sky. To the right, a piece of paper with a blue Star of David is visible. The background is a soft, hazy sky.

PAM JENOFFOVÁ

ŽENA
S MODROU
HVIEZDOU

ŽENA
S MODROU
HVIEZDOU

ŽENA
S MODROU
HVIEZDOU

PAM JENOFFOVÁ

Original title: Pam Jenoff: THE WOMAN WITH THE BLUE STAR

Copyright © 2021 by Pam Jenoff

All rights reserved including the right of reproduction
in whole, or in part in any form.

This edition is published by arrangement with Harlequin Enterprises ULC.

Cover Design © 2022 by Harlequin Enterprises ULC

Cover Images © Magdalena Russocka / Trevillion Images (shoes)

Translation © Nikoleta Frantová, 2022

Slovak edition © Fortuna Libri, Bratislava 2022

Vydalo vydavateľstvo Fortuna Libri.

www.fortunalibri.sk

Zodpovedná redaktorka Marta Činovská

Prvé vydanie

Táto kniha je fikcia. Mená, postavy, miesta a udalosti sú buď výtvorom autorkinej fantázie, alebo sú použité fiktívne, a preto akákoľvek podobnosť so skutočnými živými alebo mŕtvymi osobami, obchodnými spoločnosťami, udalosťami či miestami je úplne náhodná.

Všetky práva vyhradené.

Nijaká časť tejto publikácie sa nesmie reprodukovat', ukladať do informačných systémov ani rozširovať akýmkoľvek spôsobom, či už elektronicky, mechanicky, fotografickou reprodukciou, alebo inými prostriedkami, bez písomného súhlasu majiteľov práv.

ISBN 978-80-573-0273-5

Môjmu *šetlu*... Ešte sa uvidíme.

Prológ

*Krakov
Jún 2016*

Žena predou mnou je niekým úplne iným, než som predpokladala.

Pred desiatimi minútami som stála pred zrkadlom v hotelovej izbe, oprašovala si smietku z manžety belasej blúzky a naprávala perlovú náušnicu. Rástlo vo mne znechutenie. Stala sa zo mňa typická sedemdesiatnička – šedivejúce vlasy mám prakticky ostrihané nakrátko a nohavicový kostým mi obopína robustnú postavu o čosi pevnejšie než vlani.

Pohľadila som kyticu na nočnom stolíku, čerstvé žiarivočervené kvety zabalené v šuštiacom hnedom papieri. Potom som podišla k oknu. Hotel Wentzl, sídliaci v obytnej budove zo šestnásteho storočia, stál v juhozápadnom kúte rozľahlého Rynku, krakovského hlavného námestia. Vybrala som si ho zámerne a postarala sa o to, aby som mala presne tento výhľad. Na námestí s vydutým južným nárožím pripomínajúcim sito vládol ruch. Medzi kostolmi a stánkami so suvenírmi

Sukiennice, mohutnej podlhovastej tržnice pretínajúcej námestie, sa tlačili davy turistov. Pouličné kaviarničky plnili skupinky známych, ktorí sa v teplý júnový večer po práci vybrali na pohárik. Odchádzajúci sa zatiaľ obvešaní taškami náhlili domov a pohľad upierali na temné mračná visiace nad Wawelom na juhu.

V Krakove som už tretíkrát, prvý raz som ho navštívila hneď po páde komunizmu a druhý o desať rokov neskôr, keď som sa naplno pustila do pátrania. Toto nenápadné mesto si ma okamžite získalo svojou krásou. Zatieňujú ho síce turistické magnety ako Praha a Berlín, no vďaka zachovaným katedrálam a zrenovovaným pôvodným kamenným domom v historickom centre patrí Krakov medzi najelegantnejšie mestá v Európe.

Vždy, keď som prišla, mesto vyzeralo inak, všetko v ňom bolo žiarivejšie a novšie – v očiach miestnych, ktorí v ňom prežili roky núdze a stagnácie, „lepšie“. Kedysi sivé domy po novom natreté nažltlo a namodro menili starodávne uličky na scenérie z filmu. Aj medzi miestnymi obyvateľmi sa dali pozorovať ostré kontrasty: vymódení mladí s telefónmi pri uchu nevšímavo prechádzali okolo goralov, predávajúcich vlnené svetre a ovčí syr z plachiet rozprestretých na zemi, a stareňky v šatke sediacej na chodníku a žobrajúcej o drobné. Pod výkladom obchodu lanáriacim okoloidúcich na Wi-Fi a internetové balíčky dobali holuby do tvrdých dlažbových kociek, ako to robievajú celé stáročia. Spod všetkej tej modernosti a pozlátky vyzývavo presvitala baroková architektúra starého mesta, história sa nedala zaprieť.

Mňa sem však neprivedla história – teda aspoň nie takáto.

Keď začal trubač z veže Kostola Panny Márie hrať Hejnaľ, aby oznámil celú hodinu, zadívala som sa do severozápadného kúta námestia a čakala na ženu, ktorá sa v ňom objavovala každý deň o piatej. Nevidela som ju a zišlo mi na um, že dnes

možno nepríde, čo by znamenalo, že som sem cestovala cez pol sveta úplne zbytočne. Predvčerom som sa chcela uistiť, že je to naozaj ona. Včera som sa jej chcela prihovoriť, ale stratila som odvalu. Zajtra letím domov do Ameriky. Mám poslednú šancu.

Žena napokon vyšla spoza rohu kaviarne, pod pazuchou mala elegantne zastrčený dáždňik. Na deväťdesiatničku prechádzala námestím prekvapivo rázne. Nehrbila sa; bola vysoká a chrbát držala vystretý. Biele vlasy mala na temene stiahnuté do drdola, no bujné pramene z neho vypadávali a lemovali jej tvár. Moje oblečenie pôsobilo v porovnaní s jej pestrofarebnou vzorovanou sukňou staromódne. Lesklá látka jej pri chôdzi tancovala okolo členkov a takmer som počula, ako šuští.

Vedela som, kam má namierené. Včera aj predvčerom som totiž pozorovala, ako kráča do kaviarne Noworolski a žiada si stôl čo najďalej od námestia, kde ju pred ruchom a hlukom chráni lomený oblúk podlubia. Keď som bola v Krakove naposledy, ešte som pátrala. Tentoraz som presne vedela, kto je a kde ju nájdem. Stačilo už len nazbierať odvalu a zísť dole.

Žena sa posadila za svoj zvyčajný stôl v kúte a otvorila noviny. Netušila, že sa čoskoro stretieme – netušila dokonca ani to, že žijem.

V diaľke zahrnelo. Vzápätí z neba začali padať kvapky kropiace dlažobné kocky ako temné slzy. Musela som sa poponáhľať. Ak pouličnú kaviareň zatvorí a žena odíde, všetko vyjde nazmar.

V ušiach mi zneli hlasy mojich detí, dohovárali mi, že cestovať tak ďaleko je v mojom veku príliš nebezpečné a že sem idem zbytočne, lebo aj tak nič nové nezistím. Mala som sa radšej vzdať a odísť domov. Aj tak by to všetkým bolo jedno.

Všetkým okrem mňa – a okrem nej. V duchu som počula jej hlas, tak ako som si ho predstavovala. Pripomínal mi, načo som sem prišla.

Pozbierala som odvahu, vzala kyticu a vyšla z izby.

Vonku som vykročila na námestie. Vzápätí som sa však zarazila. Zmietali mnou pochybnosti. Ako som sa dostala až sem? Čo som chcela nájsť? Tvrdohlavo som vyrazila vpred, nevnímajúc veľké kvapky, čo mi dopadali na oblečenie a vlasy. Dorazila som až ku kaviarni a kľučkovala pomedzi stoly obsadené stálymi zákazníkmi. Platili a zberali sa na odchod, pretože dážď silnel. Ako som sa tak blížila k stolu v podlubi, žena s bielymi vlasmi zdvihla pohľad od novín. Oči sa jej rozšírili.

Až teraz jej poriadne vidím do tváre. Všetko mi dochádza. Stojím ako prikovaná, ani sa nehnem.

Žena predou mnou je niekým úplne iným, než som predpokladala.

1

Sadie

Krakov

Marec 1942

V deň, keď prišli po deti, sa všetko zmenilo.

Mala som čakať v podkrovnej skrýši dvojposchodovej budovy, v ktorej sme bývali s desiatkou ďalších rodín v gete. Mama mi do nej každé ráno pred odchodom do práce v továrni pomáhala vliezť, nechávala mi čisté vedro na potrebu a prísne ma napomínala, aby som zo skrýše nevychádzala. Lenže mne bola zima a v stiesnenom studenom priestore, kde sa nedalo ani pohnúť, nieto ešte postaviť, som nevedela vydržať. Minúty sa ticho naťahovali a prerušoval ich len škrabot – na druhej strane za stenou sa totiž schovávali ďalšie deti, aj o niekoľko rokov mladšie než ja. Každé v samostatnej skrýši bez priestoru na pohyb či hru. Ťukanie a škrabanie na stenu predstavovalo akýsi druh improvizovanej Morseovej abecedy, posielali si správy. Občas som sa k nim z nudy pridala aj ja.

„Sloboda je tam, kde si ju nájdeš,“ hovorieval otec, keď som sa sťažovala. Ocko videl svet tak, ako ho chcel vidieť. „Najhorším väzením je naša myseľ“, opakoval. Jemu sa to hovorilo ľahko. Manuálna práca v gete síce nemala nič spoločné s účtovníctvom, ktorým sa živil pred vojnou, ale aspoň bol každý deň vonku a stretával sa s inými ľuďmi. Nebol zavretý ako ja. Odkedy sme sa pred pol rokom museli presťahovať z bytu v židovskej štvrti neďaleko centra do obvodu Podgórze, kde sa na južnom brehu rieky zriadilo geto, sotva som vyšla na vzduch. Túžila som po normálnom živote, po svojom starom živote, po slobode za múrmi geta. Chcela som sa rozbehnúť na všetky miesta, ktoré som poznala a kedysi považovala za samozrejmosť. Predstavovala som si, ako sa veziem električkou do obchodov na Rynku alebo do *kina* na film a pozorujem prastaré trávnaté kopce na predmestí. Priala som si mať pri sebe aspoň najlepšiu kamarátku Stefaniu. Aj ona sa skrývala v neďalekom úkryte. Bývala však v samostatnom dome na druhej strane geta, vyhradenom pre rodiny príslušníkov židovskej polície.

Tentoraz ma z úkrytu nevyhnala nuda ani osamelosť, ale hlad. Vždy som bola veľká jedáčka a dnes sme mali na raňajky len pol krajca chleba, ešte menej ako zvyčajne. Mama mi síce ponúkla svoj chlieb, no ja som si uvedomovala, že potrebuje silu na dlhý deň v práci.

Ráno sa v skrýši vlieklo a prázdny žalúdok ma začal poboľievať. Do mysle sa mi vkrádali nevítané spomienky na jedlá, ktoré sme jedávali pred vojnou: na výdatnú hubovú polievku, chutný boršč a nadýchané pirohy od starej mamy. Predpoludním som už bola od hladu taká vysilená, že som sa odvážila vyjsť zo skrýše do spoločnej kuchyne na prízemí. Kuchyňa nebola ničím iným než strohou miestnosťou s jedným fungujúcim horákom a drezom, do ktorého z vodovodu kvapkala vlažná hnedá voda. Nešla som si vziať jedlo – aj keby som

náhodou nejake našla, nikdy by som nekradla. Chcela som sa len pozrieť, či v skrinke náhodou nezostali nejake omrvinky, a naplniť si žalúdok pohárom vody.

V kuchyni som sa zdržala dlhšie, ako som mala. Začítala som sa do obchytanej knižky so somárskymi ušami, ktorú som si sem priniesla. Na podkrovnej skrýši som najviac neznášala, že v nej bola priveľká tma na čítanie. Čítanie som odjakživa zbožňovala a otec mi z bytu priniesol do geta toľko kníh, koľko sa len dalo, hoci mama namietala a upozorňovala ho, že v taškách potrebujeme miesto na oblečenie a jedlo. Práve otec vo mne živil lásku k učeniu a povzbudzoval ma v sne študovať medicínu na Jagelovskej univerzite, než Nemci najprv zákonmi zakázali Židom študovať a neskôr univerzitu úplne ztvorili. Ešte aj v gete sa so mnou po dlhých dňoch ťažkej práce rád učil a preberal so mnou najrôznejšie témy. Akýmsi zázrakom sa mu pre mňa pred pár dňami dokonca podarilo zohnať novú knihu, *Gróf Monte Cristo*. Lenže v podkrovnej skrýši som pre tmu čítať nemohla a večer mi pred zákazom vychádzania a zhasnutím svetiel na čítanie sotva zvyšoval čas. *Ešte chvíľku*, hovorila som si v duchu v kuchyni a prevracala strany. Pár minút navyše mi neublíži.

Práve som olizovala nôž na krájanie chleba, keď ku mne doľahlo škrípanie ťažkých pneumatík nasledované štekavým krikom. Zmeravela som a kniha mi skoro vypadla z rúk. Vonku stáli esesáci a gestapáci sprevádzaní podlými príslušníkmi židovskej polície Jüdischer Ordnungsdienst, ktorí Nemcov počúvali na slovo. Prišli urobiť *Aktion*, hromadne pozatýkať náhodných Židov a odviecť ich do táborov. Presne pre tento prípad som sa mala schovávať v podkroví. Vybehla som z kuchyne na chodbu a zamierila na poschodie. Zdola sa ozvala silná rana, polícia vyrazila vchodové dvere obytného domu. Do podkrovia by som určite nedobehla.

Ponáhľala som sa teda do nášho bytu na druhom poschodí. Srdce mi bilo ako splašené, zúfalo som sa rozhliadala okolo seba a želala si, aby sme v skromnej izbičke s jedinou posteľou a bielizníkom mali aspoň šatník alebo skriňu, kam by sa dalo schovať. Vedela som aj o iných skrýšach, napríklad o falošnej štukovej stene, ktorú pred necelým týždňom v susednej budove postavila jedna z rodín. Lenže stena bola príďaleko a nemala som šancu dostať sa k nej. Do očí mi udrel veľký lodný kufor ležiaci pri posteli. Krátko po nasťahovaní do geta ma mama učila, ako sa doň schovať. Cvičili sme si to ako hru. Mama otvorila kufor, ja som vliezla dnu a ona ho vzápätí zatvorila.

Bola to mizerná skrýša, kufor ležal voľne na očiach uprostred miestnosti. Nemala som však na výber a musela som to skúsiť. Rozbehla som sa k posteli, vliezla do kufra a s námahou ho zavrela. Ďakovala som Bohu, že som útla ako mama. Drobná postava ma vždy trápila, lebo som pre ňu vyzerala prinajmenšom o dva roky mladšie, no teraz som ju považovala za požehnanie, rovnako aj smutný fakt, že som po mesiacoch skromných prídelov v gete schudla. Preto som sa do kufra ešte vošla.

Keď sme si skrývanie nacvičovali, mama ešte na kufor plánovala položiť deku alebo kôpku šiat. Sama som to, prirodzene, urobiť nemohla. Kufor tak nebol nijako maskovaný a každému, kto vkročil do miestnosti, hneď udieral do očí. Schúlila som sa do kľbka a objala si kolená. Na rukáve som cítila bielu pásku s modrou hviezdou, ktorú povinne nosili všetci Židia.

Zo susednej budovy sa ozývalo silné dunenie, rúbanie sekerou alebo kladivom. Policajti našli skrýšu za falošnou stenou. Prezradil ju príliš čerstvý náter. Ozval sa nárek. Našli dieťa a vyťahovali ho z úkrytu. Keby som sa schovala tam, našli by aj mňa.

Ktosi sa priblížil k dverám bytu a prudko ich otvoril. Zovrelo mi srdce. Počula som cudzí dych a cítila pohľad

skúmajúci miestnosť. *Prepáč, mami*, opakovala som si v duchu a predstavovala si, ako mi mama vyčíta, že som odišla z podkrovia. Pripravovala som sa na odhalenie. Ak vyjdem a vzdám sa, budú ku mne miernejší? Kroky utíchali. Nemec kráčal po chodbe, zastavoval sa pred každými dverami a prehľadával izby.

Vojna prišla do Krakova v jeden teplý jesenný deň pred dva a pol rokom, keď sa po prvýkrát rozozvučali poplašné sirény a vyhnali hrajúce sa deti z ulíc. Od začiatku sa nám síce žilo ťažšie, no po čase sa život premenil na zlý sen. Z regálov zmizlo jedlo a niekedy sme museli v dlhých radoch čakať aj na základné potraviny. Raz sa dokonca celý týždeň nedal kúpiť chlieb.

Zhruba pred rokom začali do Krakova na príkaz Generálneho gouvernementu prúdiť tisíce Židov z menších mestiečok a dedín s prestrašeným výrazom v tvárach a skromným majetkom na chrbtoch. Spočiatku som sa čudovala, ako si majú všetci v Kazimierzi, už aj tak preľudnenej židovskej štvrti, nájsť bývanie. Lenže novoprišelcom nariadili nasťahovať sa do časti priemyselného obvodu Podgórze na opačnom brehu rieky, obohnanej vysokým múrom. Mama im v spolupráci s miestnou židovskou obcou, *gminou*, pomáhala s presídľovaním a po príchode do mesta k nám pred nenávratným odchodom do geta často chodili na večeru známi rôznych známych. Rozprávali nám, aké neuveriteľné hrôzy zažili v rodných mestechách, a mama ma zakaždým vyhánala z miestnosti, aby som nič nepočula.

Niekoľko mesiacov po zriadení geta nám nariadili, aby sme sa doň presťahovali aj my. Keď mi to otec oznámil, nemohla som veriť vlastným ušiam. Neboli sme predsa utečenci, ale Krakovčania; v byte na Meiselsovej ulici som bývala, odkedy som sa narodila. Mal ideálnu polohu: stál na okraji

židovskej štvrte, v pešej vzdialenosti od pamiatok a ruchu centra mesta a neďaleko otcovej kancelárie na Stradomskej ulici, takže otec mohol na obed chodiť domov. Pod bytom bola kaviareň a večer čo večer sa v nej hrávalo na klavíri. Keď klavírna hudba z času na čas prenikla až k nám, otec mamu do tlmenej melódie vykrúcal po kuchyni. Lenže nariadenia medzi Židmi nerobili rozdiely. Stačil jeden deň. Každému jeden kufor. A svet, ktorý som dosiaľ poznala, navždy prestal existovať.

Cez štrbinku v kufri som nakukla do našej skromnej izbičky. Uvedomovala som si, že máme šťastie. Mať celú izbu len pre seba bola výsada, ktorú sme dostali len preto, že otec viedol pracovnú skupinu. Ostatné rodiny sa museli o byty deliť, často s dvoma alebo troma inými rodinami. Napriek tomu sa mi priestor v porovnaní s naším skutočným domovom zdal stiesnený. Tlačili sme sa a pohľady, zvuky a pachy každodenného života sa zintenzívnili.

„*Kinder, raus!*“ revali policajti na chodbách. *Deti, von!* Nedialo sa to prvý raz. Nemci si takto prišli po deti cez deň s vedomím, že ich rodičia budú v práci, už aj predtým.

Lenže ja som už nebola dieťaťom. Mala som osemnásť a mohla som začať pracovať ako ostatní v mojom či dokonca nižšom veku. Každé ráno som sledovala, ako nastupujú do radu, ako vyvolávajú ich mená a ako sa po nástupe poberajú do tovární. *Chcela* som pracovať, aj keď mi pri pohľade na otca, ktorý zrazu kráčať pomaly a zhrbený ako starec, a na mamine popraskané a krvácajúce ruky bolo jasné, že pracujú ťažko a v príšerných podmienkach. Práca pre mňa predstavovala možnosť vychádzať von a stretávať sa s inými ľuďmi. Rodičia sa o mojom schovávaní často rozprávali a otec zastával názor, že by som mala radšej pracovať. Pracovné preukazy sa v gete cenili. Robotníci totiž mali hodnotu a hrozilo menšie riziko, že ich deportujú

do táborov. Mama otcovi málokedy protirečila, no pracovať mi nedovolila. „Nevyzerá na svoj vek. A robota je príťažká. Najbezpečnejšie bude, keď nebude nikomu na očiach,“ tvrdila. Ako som tak v úkryte čakala, že ma každú chvíľu odhalia, premýšľala som, či by teraz nezmenila názor.

V budove konečne zavládlo ticho a posledné hrôzostrašné kroky sa vzdávali. Radšej som sa však ani nepohla. Nemci zvykli predstierať, že odchádzajú, no v skutočnosti tajne striehli, či schovaní nepovychádzajú z úkrytov. Nehybne som ležala a neodvažovala sa vyjsť. Ruky a nohy ma boleli a po chvíli som si ich úplne prestala cítiť. Netušila som, koľko času prešlo. Cez štrbinku v kufri som videla, že izba potemnela, akoby medzičasom zašlo slnko.

Po dlhej chvíli sa znova ozvali kroky, tentoraz šuchtavé. Vyčerpaní robotníci sa po ťažkom dni v práci ticho vliekli do svojich izieb. Snažila som sa vyslobodiť z kufra, ale svaly som mala stuhnuté a boľavé. Šlo mi to pomaly. Než sa mi podarilo vyliezť, dvere nášho bytu sa rozleteli, ktosi ľahkým krokom vbehol do izby a nervózne po nej pobehoval. „Sadie!“ kričala mama hystericky.

„*Jestem tutaj!*“ zvolala som. *Tu som!* Mama mi mohla pomôcť vyjsť von. Lenže kufor moje volanie tlmil a keď som sa pokúsila uvoľniť sponu, zasekla sa.

Mama vybehla z izby naspäť na chodbu. Počula som, ako otvára dvere do podkrovia, beží po schodoch a stále ma hľadá. „Sadie!“ volala. „Moje dievčatko, moje dievčatko,“ opakovala a horúčkovito ma hľadala ďalej, no nevedela ma nájsť a hlas jej prerastal do kvílenia. Myslela si, že ma odvedli.

„Mama!“ kričala som. Bola však príliš ďaleko, aby ma počula, a môj hlas zanikal v jej hlasných vzlykoch. Zúfalo som sa znovu pokúsila z kufra vyslobodiť. Bez úspechu. Mama sa kvíliac opäť vrátila do izby. Počula som, ako so škripotom

otvára okno. Vrazila som plec om do veka kufra takou silou, až som v ruke ucítila pulzujúcu bolesť. Spona sa uvoľnila.

Vyslobodila som sa a rýchlo vstala. „Mama?“ Zastihla som ju v zvláštnej situácii, jednou nohou stála na okennej rímse a v ráme okna sa na pozadí mrazivej zošerenej oblohy črtala jej štíhla postava. „Čo robíš?“ Hlavou mi preblesklo, že ma možno hľadá vonku. Tvár však mala skrivenú žiaľom a bolesťou. Zrazu som pochopila, prečo stojí v okne. Myslela si, že ma odvedli s ostatnými deťmi. A chcela zomrieť. Keby sa mi z kufra nepodarilo vyslobodiť včas, vyskočila by. Bola som jedináčik, celý jej svet. Rozhodla sa radšej zabiť, než žiť bezo mňa.

Priskočila som k nej a po chrbte mi behal mráz. „Som tu, som tu.“ Roztrasene sa na rímse zapotácala a ja som ju rýchlo chytila za ruku, aby nespadla. Zaplavili ma výčitky. Vždy som jej túžila robiť radosť, rozžarovať jej krásnu tvár tvrdo vydobytým úsmevom. No práve som jej spôsobila toľko bolesti, že skoro urobila čosi nemysliteľné.

„Veľmi som sa zľakla,“ hlesla, keď som jej pomohla zísť z rímse a zatvorila okno. „Nenašla som ťa v podkroví,“ šepala, akoby tým chcela všetko vysvetliť.

„Ale schovávala som sa predsa tam, kde sme sa dohodli, mami.“ Ukázala som na kufor. „V druhej skrýši, pamätáš? Prečo si ma nehládala aj tam?“

„Myslela som si, že do kufra sa už nezmestíš,“ odvetila mama rozpačito. Odmlčali sme sa a vzápätí sa naraz rozosmiali, náš smiech v úbohej izbičke vyznieval ostro a nepatrične. Na pár sekúnd som mala pocit, akoby sme sa vrátili do starého bytu na Meiselsovej ulici a nič zlé sa v skutočnosti nestalo. Keď sa ešte vieme zasmiať, máme nádej na svetlejšiu budúcnosť, pomyslela som si a kľčovito sa tej myšlienky pridržala ako záchranného kolesa na mori.

Budovou sa však rozľahol hlasný nárek a náš smiech v ňom razom zanikol. Vydieral sa z hrdla matkám, ktorým odvieďla deti polícia. Vonku čosi zadunelo. Vykročila som k oknu, no mama sa mi postavila do cesty. „Nepozerať sa tam,“ varovala ma. Neskoro. Zazrela som, ako Helga Kolbergová z opačného konca chodby nehybne leží v snehu sčernenom od uhlia, ruky a nohy má neprirodzene vykrútené a sukňu rozprestretú ako vejár. Zistila, že jej deti sú preč, a tak ako mama bez nich nechcela žiť. Rozmýšľala som, či je skákanie z okna spoločný inštinkt alebo sa na ňom dohodli, uzavreli akýsi samovražedný pakt pre prípad, že by sa im splnili najhoršie sny.

V tej chvíli do izby pribehol otec. S mamou sme nepreriekli ani slovo, no z jeho nezvyčajne zachmúrenej tváre som hneď vyčítala, že už vie o *Aktion* aj o tom, čo sa stalo iným rodinám. Mlčky k nám podišiel, ovinul okolo nás svoje obrovské ramená a objímal nás tuhšie než inokedy.

Ako sme tak ticho a nehybne sedeli v izbe, premeriavala som si rodičov pohľadom. Mama bola veľká krásavica – štíhla a pôvabná, mala platinové vlasy a pripomínala severskú princeznú. Vôbec nevyzerala ako ostatné Židovky a neraz sa mi dostalo do uší, že nie je tunajšia. Keby nebolo nás, mohla z geta odísť a žiť ako nežidia. Ja som sa však podala na otca a zdedila po ňom čierne kučeravé vlasy aj olivovú pokožku, náš židovský pôvod sa nedal zaprieť. Nemci z otca v gete urobili robotníka a otec ako robotník aj vyzeral, mal širokánske plecيا ako stvorené na vláčenie ťažkých rúr a kusísk betónu. No v skutočnosti pracoval ako účtovník – aspoň do dňa, kým ho jeho firma nebola nútená zo zákona prepustiť. Mamu som chcela od malička tešiť, ale otec bol mojím spojencom, dôverníkom a spriadačom snov, zostával so mnou hore do neskorej noci, v tme mi šepkal tajomstvá a túlal sa so mnou po meste hľadajúc poklad. Pritisla som sa k nemu a pokúšala sa stratiť v bezpečí jeho objatia.